

לבעיות הקיומיות של המדינה, בוטל חופש העיתונות על-ידי צה"ל, באישי הממשלה. לכתיבים לא ניתן לגשת לרוב זירות האירועים. הדבר הטיל אור על אחת התופעות החמורות ביותר של מדינת ישראל בשנת 40 שלה: אין בה שום ערובה חוקית לחופש העיתונות. הוא תלוי כולו ברצון הטוב של השלטון. העיתונות המיסטרית לא התקוממה נגד מצב זה. היא השלימה עימו. ורק קבוצה קטנה של עיתונאים, "כתבי השטחים", חררו מרי פעם מבעד למסך הברזל וציירו תמונה נאמנה, אם כי חלקית, של המתרחש. בין אלה בלט **יזהר באר**, כתב המקומן כל העיר, שחשף את פרשת קבורתם של ערבים חיים בכפר ערובה ופרשות אחרות: **אורי ניר** מהארץ, שדיווח באופן אטיקטיבי, וכמוהו **אורי כהן** מחדשות. **דני רובינשטיין** בדבר יהודה ליטני בירוסלם פוסט, שני ותיקים בשטח, המשיכו בפעולתם רבת-השנים. **צבי גילת** מחדשות צייר במדורו השבועי תמונה יומיומית שמאחורי הכותרות.



עוזי שור

תפקיד מיוחד-בינו מילאו הצלמים. **אלכס ליבק** מחדשות בלט בתמונותיו ויצאות-הרופן, מן הצד הירוקי והאמנותי. כאחד. צלם וזוויק, **שלמה ערד**, ו**שייקה בייטל** מסוכנות-הדיעוך הצרפתיים סימלו את גורל העיתונות הבלתי-לתיי, כאשר קצין מילואים כיוון אליהם את רובהו ואיים לירות.

שנוי-במחלוקת היה עיתונאי ישראלי-ערבי, **מכרם חיורי מחול**, שירד לעזה בימים הראשונים של האינתיפאדה והביא משם, מהצר הערבי, סיפורים מחרירים. מרוב התרגשות לא הבחין בין הרברים שראה כמו עינו ובין הרברים ששמע. הדבר גר אחריו חקירה, אך בסוף השנה החליט צה"ל שלא להעמידו לדין. לא רק האינתיפאדה העסיקה השנה את העיתונות. ככל שאר התחומים פעלה העיתונות בלא הגבלות הציוניות. הסיפור הסנסציוני ביותר נגע למשכורת המנהלים במשק, ולהטבות המפליגות שבהן זכתה שיכבה רק זו. האיש שניצח על מערכת-גילויים זו היה **נחמיה שטרסלר**, העורך הבלבלי של הארץ (37), בנדטריה שהיה בגיל 13 חתן פרסי-הנדין. כאשר פוצץ, עוד בינואר 1987, את סיפור הפנסיה המרהימה של הר"ר ארנסט יפת בבוק לאומי, פתח תיבת-פנדורה שהולידה בכל מהלך תשמ"ח גילויים מדהימים נוספים. השנה פירסם את ר"ח שימרון שיטריט על המתרחש בצמרת בנק לאומי ואת ר"ח הפיקוח על הבנקים על אותו הנושא.

## שידור אלפרט: ציפורים אחרות

הרדיו והטלוויזיה לא הצטיינו השנה. מול פני האינתיפאדה, הפכו את עצמם כמדיה רבה לרוברים של שלטונות-הכבוש. אנשים כמו **ויקטור נחמייאס** ו**טוביה שלונסקי** הופיעו כמושלים צנאים.



עוזי שור

אחרי שבינה שנמשכה 49 ימים, בראשית השנה, חזרו השדרנים למקורפונים ולמצלמות מוכים ושפיר-קומה. הם לא היו מסוגלים עוד להילחם על זכות-הסיקור בשטחים הכבושים. כתור-צאה מכך נוצר פער גדל והולך בין הסיקור בכלי-התיקשורת הישראליים ובין הסיקור בחו"ל, שם נראו על מירקע הטלוויזיה מראות שלא נראו על מירקעי ישראל.

הקטע שהיכה את הגלים הגבוהים ביותר בעולם צולם בידי ישראלי רווקא, **משה אלפרט**, מומחה לצילום ציפורים, שצילם ממרחק רב קבוצת חילים המכים באתריות נוראה נער ערבי שידה אבנים. קטע זה קבע את דעת-הקהל העולמית יותר מכל אחר, ויתכן כי שיכנע את מקבלי-ההחלטות בישראל לרסן את הברוטאליות הקיצונית ביותר.

**אורי פורת** הפך ריקטור של כלי-התיקשורת, בייחוד אחרי שהעורך מינה יו"ר-רשות חלשלוש וסתגלן, בדמותו של **אהרון הראל**. בטלוויזיה פוטר **ירון לונדון**, ונתורו רק איים בודדים של עצמאות עיתונאית, כמו מבט שוני של **מיכאל קרפין**. מחלקת-החדשות היתה רק צל של רמותה הקודמת. לעיתים קרובות היתה מהדורת-החדשות, בניצוחו של **אליעזר יערי**, מעניינת יותר מבט הארץ והאנמי. הריג באומץ-ליבו בסיקור האינתיפאדה היה **אורי גולדשטיין**, שהביא הביתה כתבות שחשפו את המציאות.

ברדיו פוטר **גידעון לביארי**, מנהל חוק שהואשם ברודנות, ובמקומו בא **אמנון נדב**, שהנהיג קורס לכן את השביתה האר-רוכה. תוצאות המעבר המפתיע הזה עדיין לא התבררו בתשמ"ח.

## דת שקדיאל: פריצת דרך

הדת היהודית המאורגנת לא הלכה השנה מחיל אל חיל. היא ספגה מהלומות קשות. שני ראשי-החזק של הקנאות הרתית — הקנאות הלאומית-הדתית של גוש-אמונים והקנאות הרתית-האורתודוקסית של החרדים — לא הצליחו.



רחי נעמן

האינתיפאדה הייתה קשה כמתנחלים חובשי-הכיפות. הם כנישו את המפר"ל, ערכו פוגרומים, הרעישו עולמות. אך הרעש לא יכול היה להסתיר עובדה שהיתה גלוייה לעין: שההתנחלויות של גוש-אמונים מהוות מעמסה כבדה על המדינה.

את פניית-העורף לדרך זו ביטא הרב **יהודה עמיטל**, שייסד השנה מפלגה חדשה, מימד, כדי להילחם בלאומנות הקיצונית של המפר"ל במהדורתה החדשה.

החרדים לא שכעו גם הם נחת. הם איבדו בשקט רבים מצעיי ריהם. בעוד שכתב "החורים בתשובה" זכתה גם השנה בפריסומת רבתי, לא שם כמעט איש לב לזרם הבלתי-פוסק של צעירים דתיים, שנטשו את הדת ועברו לחיים החילוניים. אחד שהטיל השנה אור על פינה מוסתרת זו היה **צביקה שוהם (מינקר ביני)**, כחור-ישיבה שעבר לקיבוץ של השומר הצעיר.

הרפורמים והקונסרוטיבים כירסמו בהתמדה בעוגה האורתודוקסית. התהליך לא היה דראמטי, אך מתמיד. אחד האישים הרתיים המפורסמים ביותר בארץ, הרב **שמואל אבידור הבנה**, הסיק את המסקנה האישית ועבר את הירדן הנה. מההלומה הקשה ביותר שירדה על המימסד הרבני באה בעיקר בות מעשה של אשה מירוחם: **לאה שקדיאל**. היא תבעה להכ-

ניסה למועצה הרתית של העיירה, ואחרי מאבק קשה זכתה ככך בעזרת בית-הדין. גם הנשים, שנתבעו להכניסן לגוף הבורח כרב הראשי האשכנזי בתל-אביב, זכו בניצחון מוחץ. למרות שראשי-העיירה, **שלמה (צ'יץ) להט**, נכנעו ללחץ הדתיים, הונסו הנשים לגוף הבורח. לא עזרו גם איומי הרתיים ששום רב לא יציג את מועמדותו כנסיכות אלה. תאוות-השררה היתה חזקה מדי, והרב **ישראל לאו** נבחר כרב ראשי האשכנזי בתל-אביב — בעזרת הקולות של הנשים.

## יהדות נודל: אנאכרוניזם



עוזי שור

הארץ כולה התרגשה כאשר הגיעה אליה יהודיה קטנה ובלתי-מרשימה, שהוכיחה את עצמה בעבר כאשת-ברזל: **אידה נודל**, הלוחמת האגדתית על זכותה לעלות לישראל.

אולם בעודה חוגגת את ניצחונה על ארמת ישראל, כבר היתה אידה נודל בכחינת אנאכרוניזם. היא סימלה את הציונות במציאות שבה פשטה הציונות את הרגל. נודל עצמה אישרה זאת, בעקיפין, כאשר החלה בסוף תשמ"ח למתוח ביקורת קטלנית על הקליטה בישראל.

ההסדרות הציונית נשארה קיימת, עשתה עסקים, אירגנה טיולים מאורגנים. היא אף כחרה לעצמה ראש חרש — **שימרון דיניץ**, עסקן אפור של מפלגת-העבודה, ביורוקראט בכל רמ"ח איבריו. הוא התאים להפליא למנגנון הקיים למען עצמו בלבד, ביורוקרטיה שאיבדה כל תכלית במציאות.

כי היהודים לא באו לארץ. מעולם לא ספגה רוקטרינה שלטת סטירית-לחי כה מצלצלת מידי האנשים שאותם היא באה לגאול, כמו הרעיון הציוני בתשמ"ח.

יותר מרכבת יהודים יצאו בתשמ"ח מברית-המועצות. **מיכאל גורבאצ'וב** פתח לפנייהם את השערים לרווחה, כדי לזכות באהדת הציבור האמריקאי. והיהודים נהרו בהמוניהם — לארצות-הברית. שיעור הנשירה התקרב ל-90%.

במאמץ נואש החליטה ממשלת-ישראל את אחת ההחלטות המחפירות ביותר שניתן להעלותן על הרעת: להכריח את היהודים לבוא לישראל, על-ידי ניתוק כל דרכי-המילוט. הוחלט שהיהודים יוטסו ממוסקוה לבוקרשט, ארצו של **ניקולאי צ'אוז'סקו** הקשות, כדי שיצטרפו להמשיך בליתי-ברירה לישראל.

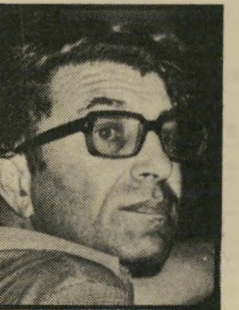
הרברים לא התגשמו כתשמ"ח, בגלל בעיות בינלאומיות, כגון התנגדות השגרירות ההולנדית, המטפלת בענייני ישראל במוסקוה. גם האירגונים היהודיים באמריקה ועקו. בינתיים נפתחה בשקט דרך אלטרנטיבית בקו מוסקוה-קריסין-ישראל.

כל זה לא הביא את האירגונים הציוניים ואת המוסדות הישראליים לידי חשבון-נפש. איש לא העז לשאול בקול רם: מדוע בורחים היהודים מן העליה לישראל? מה קורה בישראל, הרוחה כליכך, עד שהוא מונע מיהודי ברית-המועצות ומיהודי ארצות-הברית כאחד לבוא אליה? מדוע פשטה הציונות את הרגל?

קבוצה אחרת של יהודים רווקא רצתה לבוא לארץ, אך הדרך נחסמה לפנייה. היו אלה מאות יהודים אתיופיים שנטשו את פריהם ובאו לארצי-אבה, כדי לטוס לישראל. שם נמסר להם כי כרטיסי-הטיסה נשללו מהם. הסיבה: הרבנים בישראל, השולטים במישרד-הפנים, מטילים ספק ביהדותם הכשרה, ועל כן נעלו לפנייהם את השערים.

גם זאת היתה הוכחה לפשיטת-הרגל של הציונות — והפעם במהדרה שחורה.

## כלכלה ברוננו: ריבית 26%



עוזי שור

המשק הישראלי עמד השנה על כרעיית-רגולת. בניצוחם של שרה-אצור **משה נסים** ונגיד בנק ישראל, **מיכאל ברוננו**, התפשט בו טיחון-מערכת.

זה התבטא בשיבוש גמור של הקרימויות. התעשייה והחקלאות התנדנדו והתמוטטו, ואילו הבנקים פרחו. על המשק היצרני רבצה מיפלצת בצורת ריבית ריאלית של עד 26% — רבר שאין לו ארע במשק תעשייתי מודרני.

כתוצאה מכך, בתוספת האינתיפאדה וגורמים אחרים, התנדנדו מיפעלי-ענק כמו עסקים קטנים. כור צבר הפסדי-ענק, **ישעיהו גביש** פוטר מן הניהול ו**בני גאון** הוזעק לשם, בניסיון נואש להציל. **אברהם שפירא**, שהיה דוגמה להצלחה תעשייתית, מצא את עצמו בקשיים. בבית-החרושת אנ"אנס הופעל בפעם הראשונה צבא של אנשי-ביטחון פרטיים, כדי לכבוש מיפעל מידי עובדיו, בצורה שהוכיחה ימים שחורים בארצות-הברית.

סידרת החברות והמיפעלים, שהיו בשלבים שונים של פשיטת-רגל, כינסו-נכסים ו-קשיים" היתה ארוכה ומרכאת.

על רקע זה בלט עוד יותר הגילויים על רמת-המחיה של שיכבה רקה של מנכ"לים ומנהלים, שהתרגלו במשך השנים למשכורות אגדתיות סודיות. בעיקבות גילוי הפנסיה ששולמה ל**ארנסט יפת** (30 אלף דולר לחודש, המישה מיליון דולר פיזיוניים) בידי איש-העיתונות נחמיה שטרסלר, התקבל חוק לגיי לוי משכורות. זימו אותו חברי-הכנסת **חיים רמון** ו**דן תיכון**, והוא הניב יכול עשיר של גילויים מדהימים.

לשיא הגיעו, כנראה, **דוד ויוסי חכמי** בחברת-הביטוח פניקס, שקיבלו כל אחד משכורות ותוספות בסך 60 אלף שקל לחודש. **אהרון דוברת**, מנכ"ל כלל, שקיבל 36 אלף שקל לחודש, לא פיגר אחריהם בהרבה. שורה ארוכה של מנהלים אחרים התקרבו למיספרים אלה. רבים מהם ניצחו על התמוטטות מיפעליהם, מיטורים המוניים והירוקה-תורה, בעורם גובים משכר רות אלה לעצמם.

תופעה זו גרמה לסקנדל מתמשך בהנהלת בנק לאומי. מיל-חמתו העקשנית של חבר-הדירקטוריון הפרופסור **שימרון שפירא** גרמה לגילוי כי לפנסיה של בכירים הוצאו 100 מיליון דולר. **מרדכי איינהורן**, למשל, קיבל פנסיה של 20 אלף ש"ח לחודש, יותר מכפי שמקבל המנכ"ל הנוכחי של הבנק, **צדיק בינו**.